

บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาที่มีต่อการส่งเสริมสมรรถนะการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ในชุมชน

Role of Higher Education Institution with Promoting the Capacity of Organic Agriculture in the Community

กัณณพนต์ ภัคดีเศรษฐกุล* ไศภิต นาสีบ และสุลัดดา พงษ์อุษา

Kannapon Phakdeesettakun*, Sopit Nasueb and Suladda Pongutta

สำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ กระทรวงสาธารณสุข ถนนพหลโยธิน 11000

International Health Policy Program, Ministry of Public Health, Nonthaburi, Thailand 11000

*Corresponding author: kannapon@ihpp.thaigov.net

Received: December 16, 2019

Revised: May 26, 2020

Accepted: July 10, 2020

Abstract

This research aimed to study the context, environmental factors, pattern, process, success factors, challenges and obstacles in promoting organic community agriculture of higher education institutions. This study also examined outputs and outcomes from the activities which higher education institutions have supported the organic agriculture in communities. In-depth interviews were conducted in 5 areas. Total participants (28 persons) were divided into 2 groups including lecturers and directors (13 persons) from higher education institutions and organic farmers (15 persons). The results showed that under the mission “provision of technical support for public” the higher education institutions have promoted the organic agriculture in the communities through 7 activities, including 1) identifying prototype area, 2) changing farmers’ attitude, 3) building capacity among farmers to understand the organic framing process, 4) supporting organic market, 5) certifying organic community agriculture, 6) promoting organic farmer aggregation and 7) generating the new organic farmers. The higher education institution started with different activities depending on the capacity, availability, and capital of the higher education institutions. To successfully support the community on organic agriculture, all the process needs to be done comprehensively and cover the whole community. The higher education institutions have worked and learnt alongside with communities and regularly monitored the progress. Therefore, to promote organic community agriculture, higher education institutions should act as the academic agency which supports up-to-date knowledge and information to communities, builds communities’ capacity, and connects the communities with other stakeholders. Besides, the community has expected the higher education institutions to take a role as the certification agency for organic products and innovation generators to meet the demand of organic agriculture in the future.

Keywords: organic agriculture, higher education institution, roles, communities

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลด้านบริบทและปัจจัยแวดล้อม รูปแบบและกระบวนการในการดำเนินงาน ผลลัพธ์และผลกระทบที่ชุมชนได้รับจากการดำเนินการ ตลอดจนปัจจัยหนุนเสริมความท้าทายและปัญหาอุปสรรค จากการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ในชุมชนของสถาบันอุดมศึกษา โดยทำการศึกษาด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกใน 5 พื้นที่ ผู้ที่เกี่ยวข้อง 2 กลุ่ม คือ ผู้รับผิดชอบโครงการหรือผู้ที่มีบทบาทหลักของสถาบันอุดมศึกษา จำนวน 13 คน และแกนนำหรือสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ในชุมชน จำนวน 15 คน รวม 28 คน ผลการศึกษาพบว่า ภายใต้อุปสงค์ด้านการบริการวิชาการเพื่อรับใช้สังคม การขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ในชุมชนของสถาบันอุดมศึกษาประกอบไปด้วยการดำเนินงาน 7 ขั้นตอนด้วยกัน ได้แก่ 1) สร้างพื้นที่รูปธรรมต้นแบบ 2) ปรับเปลี่ยนทัศนคติของเกษตรกร 3) พัฒนาค้นหาความเข้าใจในการทำเกษตรอินทรีย์ที่แท้จริง 4) หาตลาดรองรับผลผลิตอินทรีย์ 5) รับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสม 6) ส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ และ 7) สร้างเกษตรกรรุ่นใหม่โดยการดำเนินการขึ้นกับศักยภาพ ความพร้อมและต้นทุนที่มี แต่ต้องมีการดำเนินงานครบทุกขั้นตอน ตลอดจนครบทั้งระบบห่วงโซ่อุปทานอินทรีย์ และครอบคลุมทั้งพื้นที่ โดยในการดำเนินงานต้องมีการลงพื้นที่ทำงานร่วมกับชุมชนอย่างจริงจัง มีการลงมือปฏิบัติและเรียนรู้ไปพร้อมกัน และเน้นกระบวนการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ สถาบันอุดมศึกษามีบทบาทที่ชัดเจน คือ การเป็นหน่วยงานที่สนับสนุนองค์ความรู้ที่ถูกต้องและทันต่อเหตุการณ์ เสริมสร้างศักยภาพให้แก่ชุมชน และเป็นตัวกลางในการเชื่อมประสานการบูรณาการการดำเนินงานในพื้นที่ ทั้งนี้บทบาทในอนาคตที่ชุมชนคาดหวังจากสถาบันอุดมศึกษา คือ การเป็นหน่วยงานที่ตรวจรับรองผลผลิตอินทรีย์ รวมถึงสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อตอบสนองเกษตรกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในอนาคต

คำสำคัญ: เกษตรอินทรีย์ สถาบันอุดมศึกษา
บทบาทชุมชน

คำนำ

แนวคิดพื้นฐานของเกษตรอินทรีย์ เป็นระบบเกษตรที่มีลักษณะเป็นองค์รวม ที่ให้ความสำคัญในเบื้องต้นกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศการเกษตร และทรัพยากรธรรมชาติ สร้างความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม แต่ไม่ละเลยมิติด้านสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร (Maejo University, 2012) จากแนวคิดดังกล่าว รัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญจึงได้จัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560–2564 เพื่อเป็นกรอบในการขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย ก่อให้เกิดกระบวนการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ มีการขับเคลื่อนกลไกทั้งระดับประเทศและระดับจังหวัด โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาคการศึกษา เกษตรกร และผู้บริโภค เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายในการเพิ่มพื้นที่และจำนวนเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์เพิ่มสัดส่วนตลาดเกษตรอินทรีย์ภายในประเทศ รวมทั้งยกระดับกลุ่มเกษตรอินทรีย์วิถีพื้นบ้าน นำไปสู่การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย (Office of Agricultural Economics, 2017)

เนื่องจากในระยะที่ผ่านมาการพัฒนาพื้นที่แต่ละแห่งมักมีปัญหาเรื่องความร่วมมือ โดยแต่ละภาคส่วนมีภาระหน้าที่บทบาทและจุดแข็งที่ต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการบริหารทรัพยากรของพื้นที่ และมีความใกล้ชิดกับประชาชน อีกทั้งสถาบันอุดมศึกษาเป็นหน่วยงานหลักที่มีหน้าที่ในการพัฒนาองค์ความรู้ความสามารถให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับประเทศชาติและสังคม ดังนั้น การขับเคลื่อนเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงจะสำเร็จได้ จึงจำเป็นต้องหล่อหลอมศักยภาพและความสามารถที่โดดเด่นของแต่ละฝ่ายมารวมกัน เพื่อสาน

พลังการทำงานที่มีเป้าหมายสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีกว่า รวมถึงสามารถตอบโจทย์ความต้องการของประชาชนในพื้นที่ได้ (Setthajit, 2015)

ดังนั้น สถาบันอุดมศึกษาจึงเป็นหน่วยงานที่สำคัญในการเป็นแหล่งความรู้และวิทยาการต่างๆ ที่มีบทบาทในด้านการต่อยอดพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งเพื่อให้ชุมชนสามารถพัฒนาห่วงโซ่อินทรีย์ในชุมชนท้องถิ่นตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยบูรณาการงานต่างๆ ร่วมกันระหว่างสาขาวิชาภายในสถาบันอุดมศึกษาแบบองค์รวม เพื่อให้สามารถส่งเสริมห่วงโซ่อุปทานอาหารได้ ทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ โดยเฉพาะการพัฒนา ระบบเครือข่ายวิชาการที่มุ่งเน้นผลงานที่เป็นรูปธรรม สู่การรับใช้สังคม ส่งเสริมให้มีการดำเนินงานบนพื้นฐานขององค์ความรู้ที่ถูกต้อง (Evidence-based practice) เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างยั่งยืน โดยเชื่อมหน่วยจัดการวิจัยของสถาบันอุดมศึกษากับหน่วยจัดการความรู้และวิจัยชุมชนระดับตำบล ควรร่วมมือกันทำงานตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ (Maejo University, 2012; Wongla *et al.*, 2013)

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นว่าสถาบันอุดมศึกษาเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีศักยภาพในการพัฒนาห่วงโซ่อุปทานผักผลไม้อินทรีย์ตลอดทั้งห่วงโซ่อุปทานอย่างยั่งยืน ซึ่งหากมีการกระจายตัวของห่วงโซ่อุปทานผักผลไม้อินทรีย์ที่สมบูรณ์ครอบคลุมทั่วทั้งประเทศ นอกจากจะเป็นการสร้างเสริมความมั่นคงทางอาหารโดยการเพิ่มการเข้าถึงผักผลไม้ที่ปลอดภัยแล้ว ยังมีโอกาสช่วยลดผลกระทบที่เกิดจากการใช้สารเคมีทางการเกษตรมากเกินไป ทั้งในแง่ของสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม งานวิจัยครั้งนี้จึงได้ทำการศึกษา “บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาที่มีต่อการส่งเสริมสมรรถนะการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ในชุมชน” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบกระบวนการในการดำเนินงาน ปัจจัยหนุนเสริมในการดำเนินการ ตลอดจนผลลัพธ์และผลกระทบที่ชุมชนได้รับจากการดำเนินการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ในชุมชนของ

สถาบันอุดมศึกษา ซึ่งอาจเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการวางแผนส่งเสริมการดำเนินงานร่วมกันระหว่างสถาบันอุดมศึกษาและชุมชนท้องถิ่นต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิจัยแบบกรณีศึกษา (Case study approach) จำนวน 5 พื้นที่ ได้แก่ 1) มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี 2) มหาวิทยาลัยแม่โจ้ 3) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตต์ 4) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน 5) มหาวิทยาลัยมหิดล (โรงพยาบาลรามารามาศิต) โดยทำการศึกษาจากเอกสาร (Documentary study) ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง แนวคิดทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)

ประชากร ขนาดตัวอย่าง และการเลือกตัวอย่าง

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาที่มีต่อการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ในชุมชน ผู้วิจัยพิจารณาคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้รับผิดชอบโครงการหรือผู้ที่มีบทบาทหลักของสถาบันอุดมศึกษาในการสนับสนุนโครงการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ในชุมชน จำนวน 13 คน และ 2) แกนนำหรือสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ในชุมชนที่มีบทบาทในการดำเนินการร่วมกับสถาบันอุดมศึกษา จำนวน 15 คน รวมทั้งสิ้น 28 คน โดยคัดเลือกตัวอย่างสถาบันอุดมศึกษาและผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive sampling) เป็นตัวแทนในการศึกษา โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกตัวอย่างในระดับองค์กร คือ เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่ส่งเสริมหรือสนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์ในชุมชน และในระดับบุคคล คือ เป็นผู้ที่มีบทบาทหลักโดยตรงหรือเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานส่งเสริมสนับสนุนเกษตรอินทรีย์ชุมชน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) และเป็นคำถามปลายเปิด เพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วย 2 เครื่องมือ ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้รับผิดชอบโครงการหรือผู้ที่มีบทบาทหลักของสถาบันอุดมศึกษาในการสนับสนุนโครงการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ในชุมชน และ 2) แบบสัมภาษณ์สำหรับแกนนำหรือสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ในชุมชนที่มีบทบาทในการดำเนินการร่วมกับสถาบันอุดมศึกษา

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ในแต่ละกลุ่ม ตามโครงร่างของข้อคำถามให้ไปในแนวทางของหัวข้อที่ศึกษา ดังนี้ **กลุ่มผู้รับผิดชอบโครงการหรือผู้ที่มีบทบาทหลักของสถาบันอุดมศึกษา** สอบถามเกี่ยวกับบริบทของสถาบันอุดมศึกษา รูปแบบและกระบวนการในการดำเนินการ ปัจจัยหนุนเสริมที่นำไปสู่ความสำเร็จ ความท้าทายและอุปสรรค รวมถึงผลที่ได้รับจากการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ในชุมชน

กลุ่มแกนนำหรือสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์ในชุมชน สอบถามเกี่ยวกับแนวทางการทำงาน และความท้าทายและอุปสรรคที่พบจากการดำเนินงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับสถาบันอุดมศึกษา ตลอดจนผลที่เกิดขึ้นในเชิงรูปธรรมที่ชุมชนได้รับ และความคาดหวังต่อบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมเนื้อหา และข้อสารสนเทศที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาที่มีต่อการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ในชุมชน และทำการสังเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยเริ่มตั้งแต่

การจัดระเบียบข้อมูล (Data processing) จากนั้นใช้วิธีการลดทอนข้อมูล (Data reduction) และนำข้อมูลที่ลดทอนแล้วมาจัดหมวดหมู่ (Classification) หาแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูล (Relationship patterns) เนื่องจากข้อมูลมีที่มาจากหลายแหล่ง ทั้งการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ท่าที น้ำเสียง พฤติกรรม การแสดงออก ระหว่างสัมภาษณ์ เอกสาร และเว็บไซต์ เป็นต้น

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาที่มีต่อการส่งเสริมสมรรถนะการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ในชุมชน สามารถแบ่งตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ดังนี้

รูปแบบ กระบวนการ และผลลัพธ์ ของสถาบันอุดมศึกษากับการส่งเสริมสมรรถนะที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ในชุมชน

บทบาทในการขับเคลื่อนการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ในชุมชนของสถาบันอุดมศึกษาภายใต้พันธกิจสังคมและงานบริการวิชาการ เป็นบทบาทในด้านการต่อยอดพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และเป็นตัวกลางเชื่อมระหว่างเกษตรกรและหน่วยงานทุกภาคส่วน เพื่อให้เกษตรกรสามารถพัฒนาห่วงโซ่อินทรีย์ในชุมชนท้องถิ่นตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยมีการบูรณาการงานต่างๆ ร่วมกันระหว่างสาขาวิชาภายในสถาบันอุดมศึกษาแบบองค์รวม เพื่อให้สามารถส่งเสริมห่วงโซ่อุปทานอาหารได้ทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ นอกจากนี้ในฐานะที่เป็นหน่วยงานที่มีองค์ความรู้ สถาบันอุดมศึกษาจึงมีบทบาทในการสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีใหม่ผ่านการทำวิจัย ทั้งเชิงลึก เชิงปฏิบัติการ และเชิงทดลองร่วมกับชุมชน เกิดการเสริมสร้างศักยภาพชุมชน โดยดำเนินการบนพื้นฐานความต้องการและการจัดการปัญหาตามบริบทของชุมชน โดยรูปแบบที่สถาบันอุดมศึกษาใช้ในการดำเนินการ ประกอบด้วย 7 รูปแบบ ดังนี้

1) สร้างพื้นที่รูปธรรม และพื้นที่ต้นแบบในการทำงาน การเป็นสถาบันอุดมศึกษาในภูมิภาคหรือการเป็นมหาวิทยาลัยในพื้นที่ หลักการดำเนินงานจึงควรเลือกพื้นที่ใกล้สถาบันอุดมศึกษาเป็นตัวตั้ง สร้างพื้นที่รูปธรรมเพื่อเป็นพื้นที่ต้นแบบที่สามารถทำเกษตรอินทรีย์ได้จริง โดยในหนึ่งชุมชนต้องสามารถส่งเสริมให้คนในชุมชนสามารถทำเกษตรอินทรีย์ได้ครอบคลุมทั้งชุมชน เพื่อให้พื้นที่อื่นได้มาศึกษาเรียนรู้และนำไปปรับใช้กับบริบทของแต่ละพื้นที่ต่อไป

ทั้งนี้การสร้างพื้นที่รูปธรรมต้นแบบ นอกจากจะเกิดประโยชน์กับชุมชนแล้ว พบว่ายังเป็นประโยชน์กับสถาบันอุดมศึกษา คือ การมีพื้นที่ต้นแบบที่นำไปใช้ในการเรียนการสอนให้กับนักศึกษาได้ลงมือปฏิบัติจริง ได้ใกล้ชิดชุมชนจริง และสามารถต่อยอดองค์ความรู้เกิดการทำงานเชิงนวัตกรรมใหม่ และนำกลับไปพัฒนาชุมชนบ้านเกิดของตนเอง เกิดการขยายพื้นที่ต้นแบบในการทำเกษตรอินทรีย์ต่อไป

2) ปรับเปลี่ยนความคิดและทัศนคติของเกษตรกร หัวใจสำคัญ คือ ชุมชนต้องเห็นผลก่อน โดยการวางเป้าหมายในการดำเนินการระยะสั้น ทำให้เกษตรกรเห็นผลที่ได้จากการปรับเปลี่ยนจากการไม่ใช้สารเคมีมาเป็นเกษตรอินทรีย์ เกษตรกรเห็นรายได้ที่แน่นอนและมาจากหลายทาง ซึ่งเกิดจากการปลูกพืชที่หลากหลายในพื้นที่ และชี้ให้เกษตรกรมองพื้นที่ทำการเกษตรของตนเป็นเหมือนสถานที่ทำงาน เกษตรกรต้องสร้างรายได้จากพื้นที่ทำกินของตัวเอง จะช่วยให้เกษตรกรมีเป้าหมายชัดเจน และการพัฒนาและดูแลพื้นที่ทำกินของตัวเอง

จากการพยายามปรับเปลี่ยนทัศนคติของเกษตรกร สิ่งที่พบ คือ คนในชุมชนเริ่มตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดจากการทำเกษตรกรรมโดยใช้สารเคมี เกษตรกรส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตและสุขภาพที่ดีขึ้นอย่างชัดเจนหลังจากหันมาทำเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อบทบาทของสถาบันอุดมศึกษา โดยมองว่าเป็นหน่วยงานที่ให้องค์ความรู้โดยไม่หวัง

ประโยชน์ ต้องการให้เกษตรกรพัฒนาได้จริง ทำให้เกิดการเรียนรู้มากกว่าการรับรู้ และช่วยเหลือให้เกษตรกรสามารถพัฒนาเปลี่ยนแปลงโดยไม่ขาดรายได้ในการเลี้ยงชีพ

3) พัฒนาคนให้มีความเข้าใจในการทำเกษตรอินทรีย์ที่แท้จริง เป็นการสร้างองค์ความรู้ที่ถูกต้องตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ให้แก่เกษตรกร เพราะองค์ความรู้ที่ถูกต้องจะช่วยให้สร้างผลผลิตที่มีคุณภาพตามมาตรฐานสากล นำไปสู่การได้รับการรับรองมาตรฐาน เพื่อสร้างคุณค่าและสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่ผู้บริโภค ซึ่งเทคนิคในการเปลี่ยนวิธีคิดและทำความเข้าใจในความเป็นเกษตรอินทรีย์ คือ การลงมือทดลองทำด้วยตนเองก่อน ซึ่งช่วยให้เกษตรกรเข้าใจถึงความยากง่ายในการทำเกษตรอินทรีย์ และสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเกษตรกรได้

นอกจากนี้การที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ถูกต้องแก่เกษตรกรนั้น การสอนทฤษฎีเพียงอย่างเดียวไม่ใช่แนวทางที่ให้ผลดีเท่าที่ควร ต้องเน้นการถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านการปฏิบัติจริง เช่น การให้เป็นคนลงไปตรวจแปลงเกษตรอินทรีย์จริง โดยช่วยให้เกษตรกรเกิดความเข้าใจในขั้นตอนและวิธีการในการที่จะทำให้อินทรีย์มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ได้ดียิ่งขึ้น

4) ตลาดรองรับผลผลิตอินทรีย์ ทั้งการหาตลาดเพื่อรองรับในระยะปรับเปลี่ยน ซึ่งเป็นช่วงที่ผลผลิตยังไม่ผ่านการรับรองมาตรฐาน รวมไปถึงการหาตลาดรองรับในระยะที่ผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แล้ว ดังนั้น บทบาทการหาหรือเปิดช่องทางการตลาดเพื่อกระจายผลผลิตอินทรีย์ให้กับเกษตรกร จึงเป็นสิ่งสำคัญที่สถาบันอุดมศึกษาต้องดำเนินการ รวมถึงเป็นตัวกลางให้กับเกษตรกรมีโอกาสได้พบกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำผลผลิตอินทรีย์เข้าไปจำหน่าย เพราะการเข้าถึงตลาดเป็นเรื่องยากที่เกษตรกรยังทำไม่ได้ จากการสนับสนุนด้านการตลาดรองรับผลผลิต ผลที่ได้พบว่าเกษตรกรมีรายได้ที่ดีขึ้น มีอาชีพที่มั่นคง เนื่องจากตลาดที่รองรับผลผลิตอินทรีย์เป็นตลาดระดับบน ซึ่งให้ราคาสูงกว่าและแน่นอนกว่า ทำให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเอง

และยื่นระยะการทำเกษตรอินทรีย์ได้ยาวนาน ดังเช่นที่ กลุ่มตัวอย่างท่านหนึ่งได้สะท้อนผลลัพธ์ที่ชุมชนได้รับการลงไปทำงานร่วมกับชุมชนว่า

“รายได้ครับ อาชีพ แนนอนเลยเขาอยู่ดีกินดีขึ้น รายได้เขาสูงกว่าเดิมมากขนาดลดหนี้ได้เลย อย่างเช่น ผักบุงที่ตลาด 10 กว่าบาท แต่นี่รับซื้อ 35 บาททั้งปีต่อกิโลกรัม เรื่องราคารับประกัน ปีต่อปีเท่าเดิม ทั้งปี ไม่เปลี่ยนแปลงเป็นปีต่อปีไปราคาจะสูงกว่าตลาดสัก 2 เท่า” (บุคลากรจากทางมหาวิทยาลัยทางภาคกลาง, 18 กรกฎาคม 2561)

5) สร้างการรับรองมาตรฐานที่เหมาะสม โดยต้องเหมาะสมกับแต่ละบริบทของพื้นที่ รวมทั้งมาตรฐานในระดับประเทศ จนถึงในระดับสากล เพื่อที่จะช่วยยืนยัน ความเป็นผลผลิตอินทรีย์ของเกษตรกร แม้สถาบันอุดมศึกษาจะไม่ได้มีหน้าที่หลักในการออกไปรับรองได้โดยตรง แต่สามารถที่จะเป็นตัวกลางในการประสานงานให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่สามารถออกไปรับรองให้กับเกษตรกรได้ ทั้งนี้การสร้างมาตรฐานที่ดีและครบวงจร อาจช่วยให้เกษตรกรยังคงทำเกษตรอินทรีย์ได้ต่อเนื่อง และยืนยาว และสอดคล้องกับหัวใจสำคัญของการทำการตลาดผลผลิตอินทรีย์ ที่เน้น คุณภาพและมาตรฐาน เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานที่สากลยอมรับ และเป็น ที่พอใจของผู้บริโภคทั้งเรื่องรสชาติและความปลอดภัย

6) สร้างการรวมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ในพื้นที่ เป็นการสร้างความเหนียวแน่นในการทำเกษตรอินทรีย์ ให้กับพื้นที่ ตลอดจนเป็นการขยายพื้นที่ในการทำเกษตรอินทรีย์ทั้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชน สร้าง การมีส่วนร่วมโดยให้สมาชิกกลุ่มช่วยดูแลกันภายในกลุ่ม และควรส่งเสริมให้เกิดการจัดตั้ง “สหกรณ์อินทรีย์” เพื่อ ช่วยให้เกษตรกรลดการถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง มีอำนาจต่อรองด้านการตลาด รวมทั้งเพิ่ม ศักยภาพในการจำหน่าย และช่วยให้ผลผลิตมีปริมาณ ที่รองรับความต้องการของตลาด นอกจากนี้การรวมกลุ่ม

ยังช่วยให้เกิดการเกื้อกูลกัน ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนกัน ทั้งวัตถุดิบและเครื่องมือพื้นฐานในการผลิต ตลอดจน แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์ระหว่าง กลุ่ม เพื่อสร้างความยั่งยืนในการทำเกษตรอินทรีย์ใน ระดับพื้นที่ ดังเช่นแกนนำเกษตรกรท่านหนึ่งได้สะท้อนให้ ฟังว่า

“แต่ก่อนวิถีของเคมี คือ ต่างคนต่างอยู่ จะไม่ ค่อยเกื้อกูลกัน จะไม่ค่อยรักกันเท่าไร จะไม่แบ่งปัน แต่ พอมันเปลี่ยนมาเป็นอินทรีย์ปุ๊บ มันจะมีการแลกเปลี่ยน ความคิด มันจะช่วยกัน มันจะมีความเกื้อกูลกัน ถามว่า รายได้มันเพิ่มขึ้นมากพอไหม ไม่เยอะหรอก แต่ความรัก มันเพิ่มมากขึ้น ความเกื้อกูลกันมันเพิ่มมากขึ้น” (แกนนำ เกษตรอินทรีย์จากภาคกลาง, 23 กรกฎาคม 2561)

7) สร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ เป็นบทบาทของ สถาบันอุดมศึกษาจะสร้างความยั่งยืนให้กับการทำเกษตร อินทรีย์ในพื้นที่ โดยการสร้างผู้นำทางความคิดในการ พัฒนาชุมชน นำองค์ความรู้ที่ได้จากสถาบันอุดมศึกษา กลับไปพัฒนาชุมชนของตนเอง ปรับเปลี่ยนทัศนคติ ในการทำการเกษตรกรรมที่ใช้สารเคมี ก่อเกิดศูนย์การ เรียนรู้ในพื้นที่ และขยายพื้นที่ในการทำเกษตรอินทรีย์ต่อ ในชุมชนอื่นๆ ซึ่งการดำเนินการของสถาบันอุดมศึกษา อาจเป็นการจัดการเรียนการสอนที่ควบคู่กับการลงศึกษา หรือการพัฒนาพื้นที่จริงผ่านการทำงานวิจัย สอดแทรก กับการลงไปให้ความรู้และการอบรมทั้งหลักสูตรระยะสั้น และระยะยาวให้กับเกษตรกร โดยเป็นสิ่งที่ช่วยให้หนุน เสริมการทำงานส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ในชุมชนให้มี ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ปัจจัยหนุนเสริมที่ช่วยให้สถาบันอุดมศึกษาดำเนินการ ส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ในชุมชนประสบความสำเร็จ

การที่ชุมชนที่มีการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์และได้ สนับสนุนจากสถาบันอุดมศึกษาจนประสบความสำเร็จนั้น มีปัจจัยหนุนเสริม ดังนี้

1) การวางบทบาทที่ชัดเจนของสถาบันอุดมศึกษา โดยการเป็นคนกลางที่เชื่อมโยงระหว่างเกษตรกรกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ทั้งภาครัฐ ภาคประชาสังคม และภาคเอกชน ก่อให้เกิดการสร้างเครือข่ายในการทำงานร่วมกัน ส่งผลให้เกิดต้นทุนทางสังคมที่สูง ก่อเกิดการขับเคลื่อนงานอย่างต่อเนื่อง และไม่หยุดชะงัก

2) หัวใจของคนทำงาน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของเกษตรกรที่ใช้สารเคมีให้หันกลับมาทำเกษตรอินทรีย์ต้องใช้เวลาอันยาวนาน ดังนั้นคนทำงานทั้งในสถาบันอุดมศึกษาและเครือข่ายทุกระดับต้องมีความอดทนและมุ่งมั่น และเกาะติดพื้นที่ไม่ห่างและต่อเนื่องจึงจะดำเนินการได้ประสบผลสำเร็จ

3) การมีนโยบายของสถาบันอุดมศึกษาที่ชัดเจน ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญ เพราะจะช่วยให้บุคลากรทำงานได้ง่ายขึ้น มีเป้าหมายที่ชัดเจน และประสบผลสำเร็จได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนี้การสนับสนุนจากผู้บริหารทุกระดับก็เป็นสิ่งที่ช่วยหนุนเสริมให้การทำงานส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ในชุมชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4) การมีเครือข่ายทางการตลาดที่มีความแน่นอน โดยสถาบันอุดมศึกษาต้องหาตลาดรองรับผลผลิตอินทรีย์ของเกษตรกร เพื่อสร้างรายได้ที่มั่นคง สร้างกำลังใจให้กับคนทำเกษตรอินทรีย์ และสร้างแรงจูงใจให้กับคนที่ยังใช้สารเคมีหันมาการทำเกษตรอินทรีย์มากขึ้น โดยหัวใจสำคัญของการทำการตลาด คือการสร้างคุณภาพและมาตรฐานของผลผลิตที่ดีจนเป็นที่พอใจของผู้บริโภค ทั้งเรื่องรสชาติและความปลอดภัยของผลผลิต

ความท้าทายและอุปสรรคของสถาบันอุดมศึกษาในการดำเนินการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ในชุมชน

สถาบันอุดมศึกษาในการดำเนินการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ในชุมชนมีความท้าทายและอุปสรรคที่น่าสนใจ ดังนี้

1) ข้อจำกัดที่ตัวเกษตรกร ทั้งนี้การปรับเปลี่ยนความคิดของเกษตรกรในการลด ละ และเลิก การใช้สารเคมีทำการเกษตรที่ต้องใช้ระยะเวลาอันยาวนาน อีกทั้งขั้นตอนและวิธีการทำเกษตรอินทรีย์ค่อนข้างละเอียดอ่อน ทำให้เกษตรกรบางคนถอดใจหันกลับมาใช้สารเคมีอีกครั้ง นอกจากนี้ยังพบปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอดความเป็นเกษตรกรอินทรีย์จากรุ่นสู่รุ่นยังทำได้ยาก เนื่องจากทัศนคติของเกษตรกรรุ่นใหม่ ที่เน้นการทำเกษตรกรรมแบบลดแรงงานคนและมองเรื่องผลตอบแทนที่จำนวนเงินเป็นตัวหลัก นำไปสู่การปลูกพืชที่มีความนิยมในแต่ละช่วงและมีระยะเวลาสั้น เพื่อตอบรับกระแสของตลาด ดังนั้นการปรับเปลี่ยนทัศนคติให้หันมาสนใจการทำเกษตรอินทรีย์จึงเป็นเรื่องที่ทำทนายอย่างมาก

2) ข้อจำกัดด้านการตอบสนองต่อตลาด เนื่องจากการเพิ่มพื้นที่ในการทำเกษตรอินทรีย์ยังทำได้ลำบากและใช้ระยะเวลาในการปรับเปลี่ยน ส่งผลให้จำนวนผลผลิตที่ได้ไม่เพียงพอต่อตลาดที่จะส่งออกต่างประเทศ ปัจจุบันมีหลายประเทศที่หันมาสนใจผลผลิตอินทรีย์ที่ได้จากชุมชน แต่ด้วยปริมาณการผลิต (Volume) ที่ไม่เพียงพอที่จะตอบสนองต่อตลาดต่างประเทศที่ต้องการเป็นจำนวนมาก แม้จะมีการรวมผลผลิตภายในกลุ่มสหกรณ์แล้ว ทำให้เกษตรกรไม่สามารถยกระดับการผลิตและกระจายสินค้าไปยังตลาดต่างประเทศได้

3) ข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณ ในการทำงานส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ของสถาบันอุดมศึกษามีภาวะเป็ียบทางด้านการเงินที่ค่อนข้างยุ่งยากเกินไป ทำให้ขาดความยืดหยุ่นและล่าช้าในการดำเนินงาน ส่งผลให้การทำงานกับชุมชนขาดความต่อเนื่อง

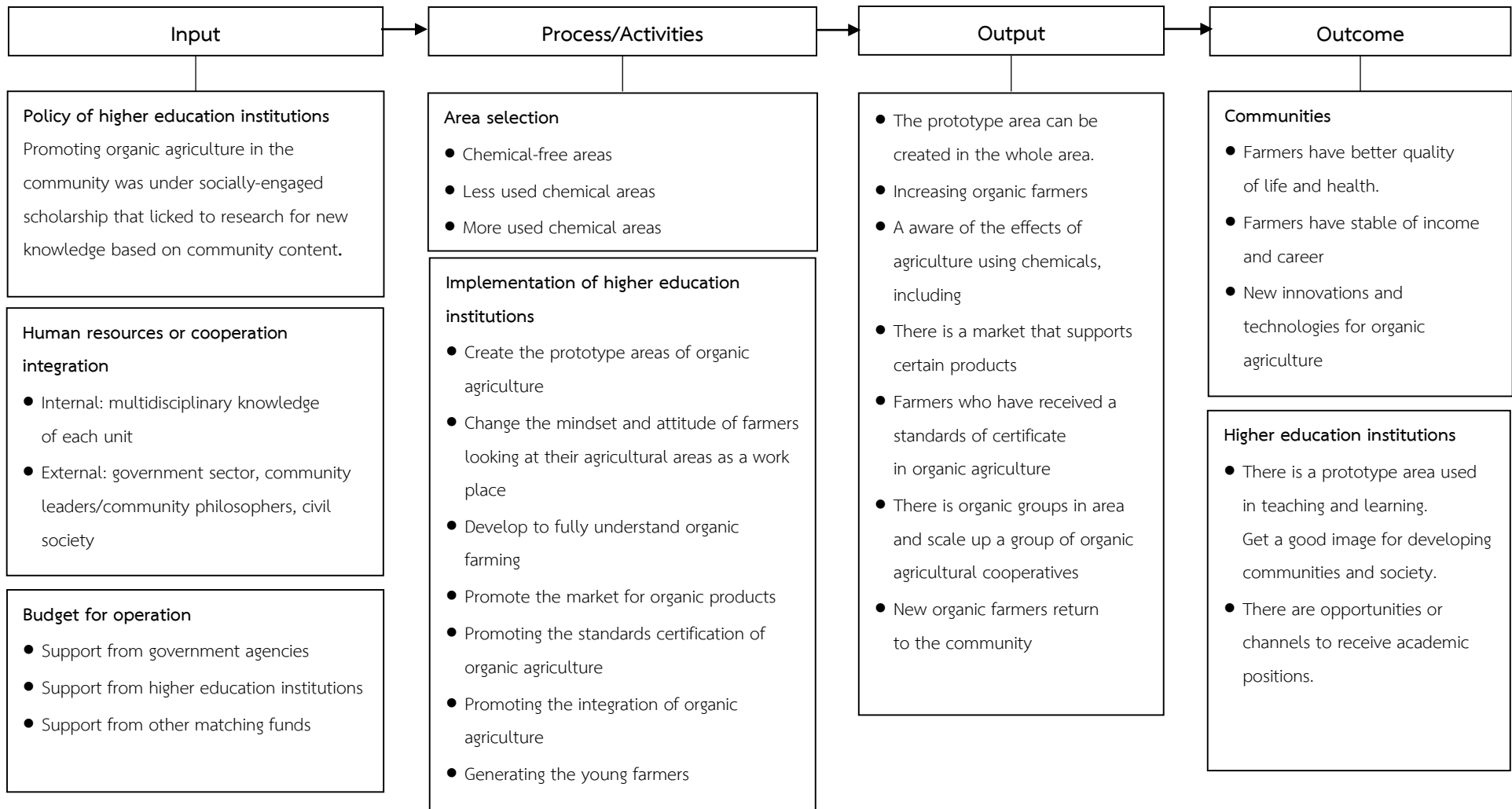
4) ข้อจำกัดการะงานหลักที่เพิ่มขึ้นของบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษา ส่งผลต่อการทำงานส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ในชุมชนที่ขาดความคล่องตัวและหยุดชะงัก บุคลากรบางคนถอนตัวจากที่เคยทำมาแล้ว ช่วงหนึ่ง ส่งผลต่อความต่อเนื่องในการดำเนินการ ทำให้เกษตรกรหันกลับมาใช้สารเคมีอีกครั้ง

**สรุปการดำเนินการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ในชุมชน
ของสถาบันอุดมศึกษา สืบเคราะห์ตามกรอบการ
ประเมินแบบจำลองตรรกะ (The logic model)**

กรอบเหตุผลสัมพันธ์หรือแนวคิดเชิงตรรกะ (Logical framework) เป็นเครื่องมือช่วยกระบวนการวิเคราะห์โครงการ กิจกรรม หรือนโยบายเพื่อนำไปสู่การ

เปลี่ยนแปลงโดยใช้แนวคิดเชิงระบบอย่างเป็นเหตุเป็นผล โดยสามารถออกแบบ ดำเนินงาน และประเมินผลให้ดียิ่งขึ้นเพื่อให้การดำเนินงานเกิดประโยชน์สูงสุด สำหรับบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาที่มีต่อการส่งเสริมสมรรถนะการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ในชุมชน สามารถวิเคราะห์กระบวนการได้ (Figure 1)

Figure 1 Logistic model of higher education institution with promoting the capacity of organic agriculture in the community

วิจารณ์ผลการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ค้นพบบทบาทในการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ในชุมชนของสถาบันอุดมศึกษาที่แตกต่างไปจากเดิมที่เป็นเพียงผู้ตั้งรับคอยอบรมเพื่อให้ความรู้และให้คำปรึกษาเท่านั้น แต่บทบาทภายใต้พันธกิจรับใช้สังคมและงานบริการวิชาการ สถาบันอุดมศึกษาเริ่มมีการลงพื้นที่ทำงานร่วมกับชุมชนอย่างจริงจัง มีการลงมือปฏิบัติและเรียนรู้ไปพร้อมกัน ทำให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ในการทำเกษตรอินทรีย์ และเน้นกระบวนการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มั่นใจได้ว่าเกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้จากการทำเกษตรอินทรีย์โดยแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการปรับบทบาทของสถาบันอุดมศึกษากับการรับใช้สังคม/พื้นที่ (Setthajit, 2015) โดยภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อรับใช้สังคม ต้องมีโจทย์จากสังคม และทำให้เกิดผลกระทบ (Impact) ต่อสังคม ภายใต้ภารกิจมาตรฐานของสถาบันอุดมศึกษา ที่ต้องมีวิชาการและใช้วิชาการในการประยุกต์ในการบริการสังคม มีการวิจัย ค้นพบสิ่งใหม่ๆ นำความรู้ใหม่ไปสอนนักศึกษา คือ การเรียนการสอน โดยทั้งหมดนี้ต้องทำด้วยกระบวนการที่ดี อาจเริ่มที่งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ชาวบ้านทำเองได้ สามารถจัดการกับปัญหาของตนเองได้ โดยมีความรู้ทางวิชาการเข้าไปสนับสนุน และหากต้องการให้เกิดความยั่งยืน ควรมีการสร้างการมีส่วนร่วมและเน้นผลไปที่การเปลี่ยนแปลงต่อสังคม

สำหรับรูปแบบที่ใช้ในการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ให้กับชุมชนทั้ง 7 รูปแบบ สถาบันอุดมศึกษาไม่มีลำดับขั้นตอนการดำเนินงานที่ตายตัวขึ้นอยู่กับศักยภาพ ความพร้อมและต้นทุนของแต่ละพื้นที่ แต่สิ่งที่ควรมี คือ ต้องดำเนินการส่งเสริมให้ครบทุกรูปแบบ และครบทั้งระบบห่วงโซ่เกษตรอินทรีย์ ตลอดจนครอบคลุมทั้งพื้นที่ อย่างไรก็ตามมีข้อค้นพบที่น่าสนใจ คือ สถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่เริ่มต้นโดยเน้นการส่งเสริมด้านตลาดเป็นตัวตั้ง โดยให้เหตุผลไปในทิศทางเดียวกัน คือ ถ้าส่งเสริมการผลิตไปแล้วไม่มีตลาด

รองรับ การที่เกษตรกรจะยังทำเกษตรอินทรีย์อยู่เป็นไปได้นาน เนื่องจากปากท้องความเป็นอยู่ของเกษตรกรเป็นเรื่องสำคัญ ถ้าเกษตรกรไม่สามารถหาเลี้ยงชีพได้จากการทำเกษตรอินทรีย์แล้ว โอกาสที่จะหันกลับไปใช้สารเคมีทำการเกษตรมีความเป็นไปได้สูงมาก ซึ่งมีนัยยะสอดคล้องกับปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนทางเศรษฐศาสตร์ของระบบอินทรีย์ (Sittichai, 2005) คือ การมีแหล่งตลาดที่แน่นอนเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกษตรกรมีความมั่นใจในการทำการผลิตมากขึ้น มั่นใจว่าผลผลิตที่เกษตรกรผลิตได้นั้นมีแหล่งขายที่แน่นอน และสามารถสร้างรายได้ตามมา ดังนั้น การสนับสนุนการทำเกษตรยั่งยืนของหน่วยงานภาครัฐที่ลงสู่ภาคเกษตร โดยต้องมีตลาดรองรับที่ชัดเจน (Wisetrat, 2010)

ทั้งนี้ข้อค้นพบหนึ่งที่น่าสนใจ คือ ปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมผลการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาค่อนข้างมาก คือ การมีนโยบายหรือแผนปฏิบัติการ (Action plan) ทั้งในระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น และระดับสถาบันอุดมศึกษาเอง โดยเฉพาะนโยบายและแผนปฏิบัติการระดับจังหวัดพบว่า เป็นสิ่งช่วยผลักดันให้การดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ง่ายขึ้น สร้างเครือข่ายการทำงานที่กว้างและครอบคลุมทุกองค์ประกอบของการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ ทั้งนี้การสร้างสภาพแวดล้อมทางนโยบายที่เอื้อต่อการพัฒนาเกษตรอินทรีย์นั้นมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าการสนับสนุนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์โดยตรง ซึ่งในความเป็นจริง ประเทศไทยมีนโยบายเกษตรหลายด้านที่เกื้อหนุนต่อการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ แต่ส่วนใหญ่ไม่ได้ถูกนำมาปฏิบัติใช้อย่างจริงจัง และมีหลายนโยบายที่ขัดแย้งและคุกคามต่อการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ (Panyakul and Kongsom, 2015) นอกจากนี้การกำหนดนโยบาย และการแนวทางปฏิบัติงานควรมีการกำหนดให้มีความสอดคล้องกันในทุกภาคส่วน การวางแผนปฏิบัติงานต้องมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมกำหนดแผนการปฏิบัติงานเพื่อลดการทำงานที่ซ้ำซ้อน และสามารถรู้ได้ว่าการส่งเสริมหรือสนับสนุน หรือกิจกรรมใดยังไม่ได้ดำเนินการหรือมีปัญหาต่อการส่งเสริม (Keawtip et al., 2013)

สรุปผลการวิจัย

สถาบันอุดมศึกษาเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญทั้งในระดับพื้นที่จนถึงระดับภูมิภาคที่ไม่ได้มีหน้าที่หลักเพียงการเรียนการสอนเพื่อผลิตบัณฑิต แต่ยังมีบทบาทในการดำเนินงานบริการวิชาการเพื่อรับใช้สังคม เชื่อมโยงกับงานวิจัย สร้างองค์ความรู้ใหม่แบบสหวิชาการ บนพื้นฐานของความต้องการและการจัดการปัญหาตามบริบทของชุมชน และนำองค์ความรู้ที่ได้ไปพัฒนาและสร้างประโยชน์ให้กับพื้นที่

โดยรูปแบบที่สถาบันอุดมศึกษาใช้ในการดำเนินงานส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ให้กับชุมชน พบว่าประกอบไปด้วย 5 รูปแบบหลัก ได้แก่ 1) การสร้างพื้นที่รูปธรรม 2) การปรับเปลี่ยนทัศนคติเกษตรกร 3) พัฒนาคนให้มีความเข้าใจในการทำเกษตรอินทรีย์ที่แท้จริง 4) หาดตลาดรองรับผลผลิตอินทรีย์ 5) รับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสม 6) ส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ และ 7) สร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ โดยแต่ละสถาบันไม่จำเป็นจะต้องเริ่มดำเนินการเป็นขั้นตอนตามลำดับ ขึ้นกับศักยภาพของแต่ละแห่ง รวมถึงความพร้อมและต้นทุนที่มีอยู่ของแต่ละพื้นที่ แต่สิ่งที่ควรดำเนินการ คือส่งเสริมให้ครบทุกรูปแบบ และดำเนินการให้ครบทั้งระบบห่วงโซ่เกษตรอินทรีย์และครอบคลุมทั้งพื้นที่ จึงจะทำให้การดำเนินการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ในชุมชนของสถาบันอุดมศึกษาประสบความสำเร็จได้อย่างดี

สำหรับผลลัพธ์ที่เกษตรกรได้รับอย่างชัดเจนจากบทบาทในการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ของสถาบันอุดมศึกษา นอกจากการส่งเสริมและสนับสนุนด้านการผลิต พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่สามารถผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ตามความเหมาะสมของบริบทแต่ละพื้นที่ ทั้งในระดับประเทศและระดับสากล และเกษตรกรมีตลาดในการกระจายผลผลิตอินทรีย์ที่แน่นอน ส่งผลให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด แม้บทบาทการขับเคลื่อนในการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ในชุมชนจะไม่ใช่มบทบาทหลักของ

สถาบันอุดมศึกษา แต่พบว่าดำเนินการส่วนใหญ่สอดคล้องกับแนวคิดยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ โดยมุ่งเน้นการสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อดำเนินการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ให้ครบทั้งระบบทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ นอกจากนี้ยังมีบทบาทในการเป็นตัวกลางเชื่อมประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนในพื้นที่ เพื่อให้เกิดการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

สำหรับบทบาทในอนาคตที่ชุมชนคาดหวังจากสถาบันอุดมศึกษา คือ การเป็นหน่วยงานที่สามารถตรวจและรับรองผลผลิตเกษตรอินทรีย์ รวมถึงเป็นหน่วยงานที่สร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของเกษตรกรและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในอนาคต ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษาจึงเป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมสมรรถนะการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ในชุมชน เพื่อให้เกิดการขยายพื้นที่ในการทำเกษตรอินทรีย์เพิ่มมากขึ้น การยกระดับของสถาบันอุดมศึกษาที่มีการกระจายตามภูมิภาคต่างๆ ให้เข้ามาทำงานร่วมกับหน่วยงานหลักในพื้นที่ที่มีบทบาทในการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ให้กับชุมชน จึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการดำเนินการของภาครัฐในการส่งเสริมสมรรถนะการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ในชุมชนในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

โครงการนี้ เป็นส่วนหนึ่งของแผนงานวิจัยนโยบายอาหารและโภชนาการเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) และสำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) เลขที่สัญญา RTA6280007

เอกสารอ้างอิง

- Keawtip, S., Y. Srikampa and P. Kawichai. 2013. **Organic agriculture: limitations of marketing channel of organic products in Chiangmai and Lamphoon provinces.** 216 p. *In* Research Report. Chiang Mai: Maejo University. [in Thai]
- Maejo University. 2012. Situation of Organic Agriculture. pp.15-18. *In* **Summary of Project in Workshop “Maejo University and Organic Agriculture Development in Nation Level” 28-29 June 2012.** Chiang Mai: Maejo University. [in Thai]
- Office of Agricultural Economics. 2017. **National Organic Agricultural Development Strategy (2017–2021).** Bangkok: Office of Agricultural Economics. 85 p. [in Thai]
- Panyakul, V. and C. Kongsom. 2015. **Preparation of Production and Marketing Situation Data Organic Products.** Bangkok: Ministry of Commerce. 157 p. [in Thai]

- Setthajit, R. 2015. **The University Serves Society in the 21st Century Context: Phayao Model.** Bangkok: The Thailand Research Fund. 35 p. [in Thai]
- Sittichai, S. 2005. **Factors Affecting Economic Sustainability of Organic Farming System: Case Study of Mae Taeng District Chiang Mai Province.** Master Thesis. Kasetsart University. 146 p. [in Thai]
- Wisetrat, C. 2010. **Sustainable Agriculture Patterns of Farmers in Chanthaburi Province.** Master Thesis. Rambhai Barni Rajabhat University. 93 p. [in Thai]
- Wongla, R., C. Promma and C. Mingchai. 2013. **Development of Agri-business Management System: Uttaradit University and the Network of Farmers Local Organizations in Uttaradit Province.** Bangkok: The Thailand Research Fund. 195 p. [in Thai]